

سازمان ملل متحد
برنامه عمران ملل متحد

دانشکده حقوق و علوم سیاسی
مرکز مطالعات حقوق بشر

طرح تقویت ظرفیت‌های آموزش و پژوهش حقوق بشر

فلسفه حقوق بشر و نقد مبانی آن

نویسنده:
دکتر محمود لوامانی

لواسانی، محمود

فلسفه حقوق بشر و نقد مبانی آن / محمود لواسانی - تهران: دانشگاه تهران،

دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ۱۳۸۳.

۱۸۰ ص.

ISBN 964-7598-04-1 ریال: ۱۸۰۰۰

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. ۱۵۳ - ۱۷۲.

۱. حقوق بشر. ۲. حقوق بشر -- فلسفه. ۳. حقوق بشر (اسلام). الف. دانشگاه

تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی. ب. عنوان.

۳۴۱/۴۸

ف ۹ / ۴۰ / ۳۳۲۴۰

۳۱۵۱۹-۳۸۳م

کتابخانه ملی ایران

نشر گرایش

تهران : خیابان مطهری ، خیابان مهرداد پلاک ۳۲ تلفن: ۸۸۲۸۷۵۴ - ۸۳۰۴۶۷۸

انتشارات دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

فلسفه حقوق بشر و نقد مبانی آن

نوشته: دکتر محمود لواسانی

حروفچینی و صفحه آرایی: منصوره هاشمی

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

چاپ اول: ۱۳۸۴

قیمت: ۱۸۰۰ تومان

شابک: ISBN 964-7598-04-1

فهرست عمومی

مقدمه

پیشگفتار

فصل اول: کلیات

- ۱) سرآغاز ۱۱
- ۲) معمای فلسفه ۱۴
- فصل دوم: مبانی معنوی و اصول عالیله فلسفه انسانی حقوق بشر
- ۱) تعریف اجمالی حقوق بشر ۲۷
- ۲) طبیعت از دید هدف خلقت، در مکتب توحیدی ۳۱
- ۳) روح و نفس آیا معنای واحدی دارند؟ ۴۱
- ۴) حقوق بشر و وابستگی‌های متقابل انسانی، یا دو جنبه فلسفه صلح ۵۱
- ۵) عقلانیت رو در روی گفتگوی تمدن‌ها، آیا عقل همواره داور قضاوت در هر گفتگویی بوده است؟ ۶۱

فصل سوم: مبانی و اصول حقوق بشر معاصر

- ۱) نگاه اجمالی ۷۳
- ۲) خلاصه مبانی فلسفه حقوق بشر معاصر ۸۷

۳) نظری به متون و ضوابط معاصر حقوق بشر..... ۱۰۲

۴) موانع عملی تحقق مفاهیم جهانی حقوق بشر..... ۱۱۱

فصل چهارم: بررسی تطبیقی و نتیجه گیری

۱) عصاره حقوق بشر در مکتب توحید..... ۱۲۳

۲) حال و آینده فلسفه و حقوق بشر معاصر غربی..... ۱۳۵

۳) نتیجه گیری تطبیقی..... ۱۴۲

منابع و مأخذ

الف: منابع فارسی..... ۱۵۲

ب: منابع عربی..... ۱۶۱

ج: منابع انگلیسی و فرانسه..... ۱۶۹

توجه به انسان و دغدغه پيامدهای زندگي اجتماعي وی از دیرباز در ادبیات جوامع گوناگون با فرهنگ‌ها و تمدن‌های متفاوت مورد بحث و تعابیر و تفاسیر متعددی بوده است و در فرهنگ ما ایرانیان اشعار، موازین و توصیه‌های اخلاقی فراوانی در باب احترام و توجه به پیوستگی سرنوشت بشر وجود دارد. شعر معروف سعدی علیه‌الرحمه که می‌فرماید:

بسی آدم اعضای یک پیکرند که در آفرینش ز یک گوهرند
چو عضوی به درد آورد روزگار دگر عضوها را نماند قرار
بیانگر تفکر همبستگی سرنوشت افراد، نه تنها یک جامعه بلکه آحاد بشریت است. اما در عمل و در سطح جهان آیا برآستی بدرد آمدن یک عضو بیقراری سایر اعضا را بدنبال داشته است؟

وجود کشتارهای جمعی، تبعیضات نژادی، فقر، گسترش فساد و فحشا، مواد مخدر، قاچاق انسان و... نشان‌دهنده آن است که جوامع انسانی همواره در معرض نقض اساسی حقوق بشر قرار دارند و صیانت از کرامت انسانی نیازمند سازوکارهای عملی برای تحقق آرمان‌های مشترک بشریت یعنی صلح، امنیت، رفح تبعیض و احترام به کرامت انسانی است. صدور اعلامیه جهانی حقوق بشر در دسامبر ۱۹۴۸ و میثاق‌ها و پروتکل‌های مرتبط و ایجاد نهادهای حقوق بشری گام‌هایی است که جامعه جهانی در این راه برداشته است. جهانی شدن حقوق بشر چالش‌های جدید را در ابعاد ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی فراروی علاقه‌مندان و پژوهشگران حقوق بشر قرار داده است و افق‌های جدید بحث و گفتگو را گشوده است.

مسئله حقوق بشر و تبعات اجتناب‌ناپذیر آن سبب ایجاد و گسترش مراکز پژوهشی، تأسیس رشته‌های دانشگاهی مرتبط با حقوق بشر و تشکیل نهادها و گروه‌های فعال حقوق بشری اعم از دولتی و غیردولتی شده است.

دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران در پاسخ به نیاز روزافزون جامعه علمی - دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران به طرح و بررسی علمی مسائل حقوق بشر و با عنایت به اعلامیه نهایی کارگاه ترتیبات منطقه‌ای آسیا - پاسفیک (که در سال ۱۹۹۸ میلادی در تهران برگزار شد)، با همکاری برنامه عمران ملل متحد طرح "تقویت ظرفیت‌های آموزش و پژوهش حقوق بشر" را در دستور کار خود قرار داده است.

این طرح که فعالیت عملی آن از اردیبهشت ۱۳۷۸ آغاز شد دارای اهداف گوناگون پژوهشی - آموزشی از جمله تأسیس رشته‌های آکادمیک حقوق بشر در سطح فوق لیسانس و گرایش دکترای حقوق بشر می‌باشد. با انجام کارهای مقدماتی که طی نشست‌های متعدد با اساتید برجسته و صاحب نظر این رشته برگزار شد، سرفصل‌های مقدماتی دروس رشته‌های فوق تهیه و برای تصویب به وزارت علوم، تحقیقات و فن آوری ارائه شد که با موافقت وزارت علوم مبنی بر تأسیس رشته‌های فوق در دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، نیاز به منابع غنی و معتبر جهت مطالعه دانشجویان و پژوهشگران این رشته، دانشکده حقوق و علوم سیاسی را بر آن داشت تا به تهیه کتب و منابع مورد نیاز این رشته پردازد.

تأسیس مرکز اطلاعات حقوق بشر که بعداً به مرکز مطالعات حقوق بشر تغییر نام یافت، توانست نقش مهمی در این زمینه ایفا نماید. این مرکز دارای کتابخانه تخصصی و مرکز اینترنت می‌باشد که گامی در جهت تأمین نیازهای مطالعاتی دانشجویان محسوب می‌شود. همچنین به منظور تسهیل دسترسی دانشجویان و پژوهشگران به منابع اصیل و معتبر این رشته، علاوه بر تهیه کتاب‌ها و مقالات به زبان اصلی، مرکز مبادرت به ترجمه تعدادی از مباحث کلیدی حقوق بشر در قالب کتاب و مقاله کرده است که تعدادی از آنها آماده چاپ و تعدادی دیگر نیز در دست انجام است.

کتاب "فلسفه حقوق بشر و نقد مبانی آن" منبع ارزشمندی است که با ارائه یک نگرش جدید به بنیادهای فکری و نظری حقوق بشر، درصدد بر آمده است تا رویکرد اسلام و مکتب توحیدی را با ملاحظات غربی مورد مقایسه قرار داده و ارزشهای خاص این نگاه انسانی را برجسته‌تر نماید. به هر حال، مبحث حقوق بشر بسیار مفصل و عمیق می‌باشد که امید است با تبیین هر چه بیشتر مبانی و نظریه‌های مربوط به حقوق بشر، دانشجویان و پژوهشگران محترم که مسائل حقوق بشر را دنبال می‌نمایند با اشراف بیشتری بر جوانب امر تمرکز و تأمل نمایند و از این کتاب بهره ببرند.

فرصت را غنیمت شمرده و مراتب تقدیر و تشکر خویش را از زحمات و همکاری ارزشمند جناب آقای دکتر محمود لواسانی که در تألیف و تنظیم این کتاب متحمل شده‌اند ابراز می‌داریم و امیدواریم با ارائه این مجلد به جامعه علمی کشورمان بر غنای ادبیات در حال رشد این رشته مطالعاتی افزوده شود.

نسرین مصفا

مدیر ملی طرح

پیشگفتار

موضوع این رساله که برای نخستین بار به زبان فارسی ارائه می‌شود، یک تحلیل فلسفی است از آنچه امروز به عنوان «حقوق بشر» زبانزد جوامع معاصر جهان گردیده و نظریه نویسنده را در خصوص مبانی فلسفی این حقوق به دور از اغراض، جریان‌ات سیاسی و نوسانات دیدگاه نیروهای سنتی و احساسی رایج در گروه‌های متعدد بشری، بیان می‌نماید.

مبنای این کوشش علمی بی‌طرفانه، از کرامت ذاتی و خصائص فطری انسان الهام گرفته، به جای تعصب و پیشداوری، اصول منطقی قائم بر عقلانیت را در کنار مشاهدات تجربی، ملاک عمل قرار داده و به این نتیجه رسیده است که خطوط اصلی مستنبط از این بررسی‌ها - لااقل در قلمرو فلسفی - در آئین فکری مکتب یکتا پرستی یافت می‌شود. این مکتب که به نام مکتب توحید (یا توحیدی) معروف است از ده‌ها قرن پیش، اصول ثابتی را استوار نموده است که - علی‌رغم تفسیرها و انحرافات عملی ناشی از طمع‌ورزی، هوی و هوس و یا منافع سیاسی، اقتصادی و نژادی افراد و اقوام گوناگون شرقی و غربی - از پایداری قابل توجهی برخوردار بوده و مرحله تکاملی متون آن، در نص مدون قرآن مجید به ظهور پیوست ضمناً، استنباط فلسفی مورد بحث، وارد مسائل مذهبی و شرعی (به معنای مضیق کلمه) نشده و صرفاً متکی بر مظاهر طبیعت است که البته فطرت بشری را نیز شامل می‌شود.

موضوعات عمده این رساله را دو فصل دوم و سوم تشکیل می‌دهند. فصل دوم، که ضمن چند سخنرانی در کنگره‌های «اتحادیه جهانی انجمن‌های فلسفه به زبان فرانسه»

(A.S.P.L.F) ایراد گردید، اصول و مبانی حقوق انسان‌ها را آنطور که از مکتب الهی توحید استنباط گردیده است بیان می‌نماید، و فصل سوم ناظر به مبانی فلسفی حقوق بشر در دوران معاصر است. اما فصل چهارم، به یک مقایسه تطبیقی بین این دو نظام حقوقی اختصاص دارد و مجموع چهار فصل کتاب نخستین ماده درسی «نقد مبانی فلسفی حقوق بشر» دوره کارشناسی ارشد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی تهران را تشکیل داد که بنا به دعوت آقای دکتر محمدرضا ضیایی بیگدلی، مدیر محترم گروه حقوق بین‌الملل دانشگاه مذکور، در فروردین ۱۳۸۲ انجام پذیرفت.

اکنون که برای اولین بار یک منبع درسی «نقد مبانی فلسفی حقوق بشر» به زبان فارسی منتشر می‌شود، لازم می‌داند از ریاست ارجمند دانشکده حقوق و علوم سیاسی، استاد جناب آقای دکتر حسنعلی درودیان که با الطاف خود اجازه انتشار این کتاب را دادند سپاسگزاری نماید. همچنین از خانم دکتر نسرین مصفا مدیرملی طرح حقوق بشر که در این زمینه همکاری نمودند و از زحمات عزیزان و کلیه همکارانی که در مطالعه و ویراستاری آن نهایت دقت و وسواس را به خرج داده و موجبات انتشار آن را فراهم آوردند، به ویژه سرکار خانم منور میرزایی و خانم منصوره هاشمی صمیمانه سپاسگزاری می‌نماید. بدیهی است هر تذکر اصلاحی دیگر نیز از ناحیه خوانندگان این اثر ابراز شود، موجب امتنان خواهد بود.

ژنو - تهران ۱۳۸۲.

محمود لواسانی